

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2019

TATAISO YA HO TSHWAYA

FREE STATE

MATSHWAO: 120

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 9.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A****TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO**

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo karabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe.)
- Ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswa a tswang puong e nngwe e seng ena a hlahlojwang ka yona, mantswa ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Le ha ho le jwalo haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitswe temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlahlobuwa a se ke a abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlahlobuwa a fane ka polelo e felletseng; a ka abelwa matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswe mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlahlobuwa yena a fane ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswa a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

- 1.1 Moqolotsi wa *East Coast Radio*. ✓ (1)
- 1.2 Ha ho na monyetla wa ho bontsha maikutlo ka sefahleho/matsoho/mmele. ✓ (1)
- 1.3 Ke televishene/dikanale tsa dijithale. ✓ (1)
- 1.4 Hobane o ne a batla ho ba hlwahlwa jwalo ka *di-DJ* tse ding. ✓ (1)
- 1.5 Ho ba mmadi wa ditaba le mohlophisi. ✓ (1)
- 1.6 Maratahelele. ✓ (1)
- 1.7 A/phephetsa. ✓ (1)
- 1.8 Mafosi,
 -hobane dipalopalo di supa hore ke Dudu Khoza. ✓✓
 -Tholoana Moletsane o na le dimilijone tse tlase ho basebetsimmoho le yena.
 -Tholoana Moletsane ke yena ya qetellang hara dikgalala. (2)

- 1.9 Ho loha pale ka lentswe la hao e tla kenyeletsa momamedi wa hao hore a ipopela setshwantsho se tla etsa hore a nne a buisane le wena. ✓✓ (2)
- 1.10 Ke ho bopa setshwantsho se tla etsa hore bamamedi ba nne ba buisane le yena. ✓✓ (2)
- 1.11 Ke ntlha, hobane Tholoana Moletsane o fana ka dikeletso tsa malapa. ✓✓/ Dr. Cindi o fana ka dikeletso ho batjha ka tsa thobalano. (E le nngwe feela) (2)
- 1.12 -Radiyong o kgona ho mamela feela empa ha o kgone ho bona se etsahalang. ✓✓ (2)
- 1.13 Basadi ba itseka ka mantswe a hlokwang haholo. ✓ (1)
- 1.14 Tjhe, radiyo e mamelwa ke batho bohle ho kenyelletswa le bana hobane Dr. Cindi o fana ka keletso ho bana ka tsa thobalano. ✓✓ (2)
- 1.15 Maikutlo a ho makala hobane mmadi o tlwaetse lentswe leo le sebediswa ho bontate. ✓✓ (2)
- 1.16 -Ha se bontate feela ba kgonang ho hasa mananeong a radiyo empa le bomme ba na le bokgoni. ✓✓
-Tema e totobatsa bomme ba tsebahalang ka ho hasa mananeong a radiyo le dipalopalo tse hodimo tsa bomamedi.
-Motho e mong le e mong a ka etsa ntho ka bokgabane ha a na le lerato la yona.
(E le nngwe feela) (2)
- 1.17 E, e amohelile hobane bomme le bona ba na le ditokelo tsa ho kgetha mosebetsi ofe kapa ofe. ✓✓
(Ho elwe dikarabo tsa bahlahlobuwa hloko). (2)
- 1.18 Ha o bontshe kgethollo hobane ke mosebetsi o sebetswang ke batho bohle/ bomme le bontate. ✓✓ (2)
- 1.19 Ke hore mosebetsi wa ho aha o ka etswa ke motho wa bong bofe kapa bofe. ✓✓ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

Mehopolo e lebelletsweng.

QOTSO		DINTLHA	
1.	'Letshwao la hore o phela hantle ke ho dula o nwa metsi.'	1.	Nwa metsi ka nako tsohle hore o dule o phetse hantle.
2.	'Mabaka a ho nwa metsi a mangata jwalo ka ho thusa ka phallo e nepahetseng ya madi.'	2.	Metsi a thusa ka phallo e nepahetseng ya madi.
3	'Nwa metsi a dilitara tse 2 ka letsatsi ho thibela mafu a mangata a fapaneng'.	3	Ho nwa metsi ho thibela mafu.
4.	'Ha ho ntho e ka thusang ho bula masoba a letlalo jwalo ka metsi ha a nowa ka nepo'	4.	Metsi a bohlokwa bakeng sa ho bula masoba a letlalo.
5.	' <i>Di-herbal tea</i> di ka nowa jwalo ka metsi empa ha di hlatswe diphio jwalo ka metsi.'	5	Metsi a hlatswa diphio.
6	'Ho nwa metsi a lekaneng ho ka o thusa ka dintho tse jwalo ka ho o fa matla'	6	Ho nwa metsi ho fana ka matla.
7.	'Metsi a ntlafatsa tshebetso ya mmele'	7.	Metsi a ntlafatsa tshebetso ya mmele.
Ho elwe hloko dipolelo tsa bahlahlobuwa tse fupereng moelelo wa sehlooho.			

(Palo ya mantswe 64)

Matshwao bakeng sa dintlha: **(7)**Matshwao bakeng sa tshebediso ya puo: **(3)****MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10**

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

TEMA YA C

Ho tshwauwa ha kgutsufatso, ho itshetlehile ho kenngweng ha dintlha tsa bohlokwa ho latela ditlhoko tsa potso le ho ntshuweng ha tse sa amaneng le potso ho hang.

Kgutsofatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

Ho tshwaya kgutsufatso:

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa tjena:

- **Kabo ya mantswe a puo:**
 - Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (letshwao le leng bakeng sa ntlha).
 - Matshwao a 3 bakeng sa tshebediso ya puo.
 - Matshwao kaofela:10.
- **Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a hae:**
 - Dintlha tse 1-3 tse nepahetseng: kabo e be letshwao le le leng
 - Dintlha tse 4-5 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mabedi
 - Dintlha tse 6-7 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mararo
- **Kabo ya matshwao ha mohlahlobuwa a qotsitse dintlha di le jwalo ho tswa temeng:**
 - Ha a qotsitse ntlha tse 6-7 a se abelwe matshwao a puo
 - Ha a qotsitse ntlha tse 1-5 a abelwe letshwao le le leng la puo

ELA HLOKO:

- **Palo ya mantswe:**
 - Batshwayi ba lokela ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng ke bahlahlobuwa.
 - O se ke wa tlosa letshwao ha mohlahlobuwa a sa bontsha palo ya mantswe, kapa ha palo ya mantswe e fosahetse.
 - Ha palo ya mantswe e feta palo e behilweng, bala ho fihlela ho mantswe a 5, mme o tlohelle tse ding.

MOHLALA:

Puo	Polelo			Palo ya mantswe
Sesotho	Ke	a	pheha	3

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: MANOLLO YA PAPATSO****TEMA YA D**

- 3.1 Ke letlalo la hae le letle, mme pososelo e sefahlehong sa hae le tsela eo a itshwereng lehetleng la hae e nnetefatsa seo. ✓✓ (2)
- 3.2 Rata letlalo la hao le letle. ✓ (1)
- 3.3 E thusa ka hore letlalo la motho le dule le sa ommella/le le bonojana/le dule le le mongobo/le be boreledi. ✓✓ (2)
- 3.4 Ke ho fa moreki monyetla wa ho reka sehlahiswa sa boholo ba kgetho ya hae. ✓✓ (2)
- 3.5 Ho totobatsa bohlokwa ba sesebediswa/ho hohela bareki. ✓✓ (2)
- 3.6 Mengolo e fapaneng. ✓
Puo e hohelang.
Ditshwantsho.
(E le nngwe feela.) (1)
- [10]**

POTSO YA 4: MANOLLO YA KHATHUNU**TEMA YA E**

- 4.1 A kgalefo/ ho teneha. ✓
• Tsela eo a ahlameng ka yona. ✓
• Tsela eo a supang ka yona.
• Tsela eo a itshwereng thekeng ka yona. (2)
- 4.2 Ha ho ngwana ya mametseng titjhere hoba o ba omanyetsa dithaboletle le ho se etse mosebetsi. ✓✓ (2)
- 4.3 E, ho bonahala titjhere a ntse a sebedisa mokgwa wa kgale wa ho ruta ka bukakgakollo le tlapangollo bakeng sa ho ikamahanya le theknoloji moo ho sebediswang dithaboletle. ✓✓ (2)
(Ho elwe hloko dikarabo tsa bahlahlobuwa.)
- 4.4 Tjhe, hobane ba ipapalla ka dithaboletle tsa bona titjhere e ba file mosebetsi. ✓✓ (2)
- 4.5 Titjhere a tsebe mekgwa e metjha ya theknoloji ya ho ruta hore a tlise thahasello bahlahlobuwang ba hae. ✓✓ (2)
(Ho elwe hloko dikarabo tsa bahlahlobuwa.)
- [10]**

POTSO YA 5: TLOTLONTSWE LE DIBOPEHO TSA DIPOLELO

TEMA YA F

- 5.1 5.1.1 e thusang ✓ (1)
- 5.1.2 wena ✓ (1)
- 5.1.3 wa hao ✓ (1)
- 5.1.4 nyametse ✓ (1)
- 5.1.5 iphepa ✓ (1)
- 5.1.6 sefateng ✓ (1)
- 5.1.7 o motelele ✓ (1)
- 5.1.8 tsona ✓ (1)

TEMA YA G

- 5.1.9 Motho e mong le e mong o na le semelo sa hae ✓✓. (2)
- 5.1.10 B/ho sheba motho hampe. ✓✓ (2)
- 5.1.11 Ngwana o hlokomelwa ke motswadi wa hae. ✓✓ (2)

TOKISO YA DIPHOSO

TEMA YA H

- 5.2 5.2.1 Nna ✓ Nelson, ke ithatela ✓ wena mohatsaka. (2)
- 5.2.2 Ho tiisa seo sebui se se bolelang. / Ke potso e sa batleng karabo. ✓✓ (2)
- 5.2.3 Dineo o dula fatshe. ✓✓ (2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40

KAROLO YA D: DINGOLWA**POTSO YA 6: MAKUMANE A THATA A BOPHELO – JM Maqubela****6.1 'HOBANENG MME'**

- 6.1.1 Letshwao la ente le letsohong la hae le letshehadi. ✓ (1)
- 6.1.2 Molahlehi. ✓ Ditaba tsa palekgutshwe di itshetlehile ka yena. ✓ (2)
- 6.1.3 Ka moo ka kgotla ho ne ho dutse bamamedi ba bangata. Ka tsatsi le latelang, Molahlehi Ponto o ne a le kgotla. Batho ba ne ba mametse mona kgotla ba nna ba re, 'Ao batho, ke sono.' ✓ (1)
- 6.1.4 • Mohlomong o ne a nahana ho le kgaola. ✓✓
• Mohlomong ente e neng e le letsohong la hae ke yona e mo kentseng tsietsing/torankong.
(E le nngwe feela) (2)
- 6.1.5 E ne e le ho hlabelwa mahloko hore a se ke a kena bana ba sa le banyane. ✓✓ (2)
- 6.1.6 Motho ya ikokobeditseng/Motho ya ikokobeletsang molao. ✓✓ (2)
- 6.1.7 Tjhakaneng/Terankong/Ntlwanatshwana, ✓ hobane Molahlehi o ne a kwalletswe. ✓ (2)
- 6.1.8 Ke ya ka hare,
• a nahana le ho kgaola letsoho lena. ✓
• a ipotsa le hore na hobaneng ha a ile a amohela sepeiti sena se mo kentseng ka hara tebetebe ena.
(E le nngwe feela) (1)
- 6.1.9 Di nkama maikutlo ka tsela ya ho utlwela Molahlehi bohloko hobane a ka nkelwa ditokelo tsa hae tsa boahi ba Afrika Borwa. ✓✓ (2)
- 6.1.10 Jacob ke lebitso la Molahlehi la kereke. ✓Patsi ke sefane sa mme wa Molahlehi. ✓ Ponto ke sefane sa ntate ya tswalang Molahlehi. ✓ (3)
- 6.1.11 Tjhe ha e kgolehe hobane ha ho motho ya ka kgaolang letsoho la hae ka lebaka la ente. ✓✓ (2)

LE

6.2 'SELLO LE BOPHELO'

- 6.2.1 -Bana ba Sello ba kgutlisetswa lapeng ho thwe ba tlo lata tjhelete tsa ditefello tsa sekolo. ✓
-Mosadi le yena a lokela ho iswa ngakeng kgafetsa ✓
(Ho elwe dikarabo tsa bahlahlobuwa hloko) (2)
- 6.2.2 Ba lokela ho lelekwa hobane e ba mohlala o mobe ho basebetsi. ✓✓ (2)
- 6.2.3 O ne a sebetsa jareteng ya monga faboriki eo a ileng a fumanela Sello mosebetsi ho yona. ✓✓ (2)
- 6.2.4 Ho ikgakanya ka ha mapolesa a ne a mmatla. ✓✓ (2)
- 6.2.5
- Bana ba Sello ba kgutlisetswa lapeng ho thwe ba tlo lata tjhelete tsa ditefello tsa sekolo. ✓✓
 - Mosadi o lokela ho iswa ngakeng kgafetsa.
 - Sello o batlana le mosebetsi, mme ha a o fumane.
 - Ba tsoswa ke maponesa a tsamayang le morumuwa wa lekgotla la molao ho tlisa lengolo le ba ntshang ntlong ka ha a se a sa lefe.
- (E le nngwe feela) (2)
- 6.2.6 Sebaka sa ditoropo. ✓
- Mofuta wa mosebetsi oo Sello a o sebetsang. ✓
 - Mofuta wa sekolo seo bana ba Sello ba se kenang ba lefang tjhelete kgwedi le kgwedi.
 - Ho na le matlo a kokelo moo mosadi wa Sello a neng a robetse teng.
 - Mofuta wa dipalangwang (koloji ya Sello le bese eo a neng a e palame).
- (E le nngwe feela, ho elwe hloko dikarabo tsa bahlahlobuwa.) (2)
- 6.2.7 A/Tharahano. ✓✓ (2)
- 6.2.8 Ke nnete, mofuta wa mosebetsi oo Sello a o sebetsang o totobatsa hore ke mehleng ya sekwalejwale. ✓✓
(Ho elwe hloko dikarabo tsa bahlahlobuwa.) (2)
- 6.2.9 Ba tshwana ka ho ba mosa/mohau/ pelo di ntle. ✓✓
(E le nngwe feela.) (2)
- 6.2.10 Batho ba bangata ba ye ba hlahelwe ke se hlahetseng Sello, mme ba boele ba iphumane hape. ✓✓ (2)

[20]

MATSHWAO A KAROLO YA D: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 120